

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S T

Maandoverzicht nr. 9 - 1974

(Tijdvak van 1-9-1974 t/m 30-9-1974)

I N H O U D

Nr. 1.199.187

	<u>blz</u>
De CPN-vertegenwoordiging in de colleges van B & W	1
De CPN en de demonstratieve tocht naar Kalkar	3
25 jaar Volksrepubliek China	5
Congres van de KSB	6
KORO-ML opgericht	7
Joegoslavië - subversieve affaire met Moskou op achtergrond	10

De CPN-vertegenwoordiging in de colleges van B & W.

Begin september zijn in die gemeenten waar eerder dit jaar gemeenteraadsverkiezingen hebben plaatsgevonden de wethouderscolleges samengesteld. Hoewel de CPN zich in het verleden nogal heeft beziggehouden met de vraag afspiegelings- of programcollege (meerderheidscollege) en zich daarbij altijd principieel voorstander getoond heeft van afspiegelingscolleges, is de eis tot het bezetten van wethouderszetels ditmaal niet met aan het afspiegelingsprincipe ontleende argumenten kracht bijgezet. Dat is wel verklaarbaar omdat de CPN in enkele grote gemeenten naar alle waarschijnlijkheid geen wethouderszetels zou hebben gekregen als aan de eis van afspiegeling zou zijn vastgehouden. In een redactioneel commentaar in "De Waarheid" van 5 augustus 1974 pleitte hoofdredacteur J.F.WOLFF voor colleges, die "de verhoudingen onder de bevolking" weer spiegelen. Bij de samenstelling van de colleges in 1970 ging het de CPN nog om "een zo goed mogelijke afspiegeling van de gemeenteraad" (MO 9/'70).

Toen eerder dit jaar de samenstelling van colleges van Gedeputeerden aan de orde was, schreef de heer W.HA, lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland in "De Waarheid" van 25 april 1974: "Laat niemand veronderstellen, dat wij posities van de arbeidersbeweging prijsgeven, geen sprake van !!!" Niettemin ging de zetel in de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland voor de CPN verloren. Daarbij stelden de CPN'ers in de Provinciale Staten zich opvallend genoeg achter de PvdA-voorstellen, waarin in een CPN'er als gedeputeerde niet was voorzien. Door de partijleiding werd dat later verklaard vanuit de overweging, dat de PvdA-achterban het niet zou hebben begrepen als de CPN, die immers zo gebrand is op communistisch-socialistische samenwerking, tegenstemd zou hebben. Bovendien, zo gaat die redenering verder, is de CPN niet primair (zoals andere politieke partijen) een verkiezingspartij, waarbij het bezetten van zetels voorop staat.

Bovenstaande redenering van de CPN-leiding toont het dilemma waarin de CPN zich bij de onderhandelingen over de verdeling van de wethoudersfuncties in verschillende gemeenten bevond. Aan de ene kant wilde de CPN zoveel mogelijk wethouderszetels verwerven om de behartiging van de belangen van "het werkende deel van de bevolking" ook op gemeentelijk niveau veilig te stellen, aan de andere kant was zij ongaarne geneigd

daarvoor openlijk concessies te doen aan eerder verkondigde opvattingen in die gemeenten, waar tevoren met andere partijen een programma moest worden overeengekomen. In de CPN-pers is elke aanduiding in de richting van een programcollege achterwege gelaten wanneer het ging over colleges die in de meeste andere persmedia als program- of meerderheidscolleges werden gekenschetst (bv. in Amsterdam, Groningen, en in een eerder stadium in Zaanstad).

Hoewel er in de CPN wel stemmen zijn opgegaan om in een aantal gevallen maar van het bezetten van wethoudersposten af te zien, omdat een communistische partij zich niet teveel concessies aan het heersende systeem kan veroorloven, was het beleid er in het algemeen toch op gericht zoveel mogelijk zetels te bezetten. Dit heeft er toe geleid, dat er op het ogenblik in zestien gemeenten twintig communistische wethouders zijn. In twee gemeenten (Medemblik en Enschede) is de CPN voor het eerst in het college vertegenwoordigd. In de voorgaande zittingsperiode van de gemeenteraden had de CPN in twintig gemeenten wethouders.

De CPN en de demonstratieve tocht naar Kalkar

Op zaterdag 28 september vond een demonstratieve tocht naar Kalkar plaats, welke eindigde met een meeting in dit Westduitse plaatsje. De tocht, die was georganiseerd op initiatief van het Amsterdamse "anti-Kalkar-komitee", waarin de plaatselijke besturen van CPN, D'66, PvdA, PPR en PSP samenwerken, was zowel gericht tegen de Nederlandse deelname aan de bouw van een snelle kweekreactor te Kalkar als tegen de bouw van de reactor zelf. Aan de tocht werd deelgenomen door ongeveer 9000 personen, die per autobus, per auto of per fiets van de centrale vertrekplaatsen naar Kalkar reisden. Het overgrote deel van de deelnemers vertrok vanuit Nijmegen; de rest reisde vanaf Almelo en passeerde onder andere het Ultra-centrifuge-project in die plaats. Het aantal deelnemers overtrof de verwachtingen van de organisatoren ruimschoots.

De voorbereiding op en de organisatie van de tocht zijn het hoofdthema geweest van de CPN-activiteiten gedurende de laatste maanden. Zelfs het jaarlijks terugkerende, kermisachtige "Waarheid-festival" moest ervoor wijken. De partijleiding besteedde veel aandacht aan de instructie van de regionale besturen ten aanzien van deze gebeurtenis en drong aan op de vorming van plaatselijke anti-Kalkar-comité's, zo mogelijk in samenwerking met de PvdA en de andere partijen.

De landelijke coördinatie van de demonstratieve tocht was in handen van het Amsterdamse comité, waarvan de heer M.J. HA. voorzitter is. De heer HA., die politiek secretaris is in het Amsterdamse CPN-districtsbestuur, was ook belast met de landelijke coördinatie van de partijactiviteiten terzake. Door inschakeling van de hele partijorganisatie slaagde hij erin de CPN gedurende de actie een dominerende rol te laten spelen. Van het totaal aantal deelnemers was naar schatting éénderde lid van de CPN.

Naast de officiële leuzen van de demonstratieve tocht haanteerde de CPN als centraal actiethema het gevaar van het ontstaan van een Europese kernmacht in het algemeen en een Westduitse in het bijzonder, waarvoor het in de reactor geproduceerde plutonium de grondstof zou kunnen leveren. De milieutechnische bezwaren kregen van partijzijde veel minder aandacht. De partij toont zich ook zeker geen tegenstander van het toepassen van kernenergie, integendeel, zij ziet in het bedwingen van de in de atomen opgeslagen energie een enorme uitdaging voor de moderne wetenschap.

In de verslaggeving in het partijdagblad werd dan ook de nadruk gelegd op het gevaar van deze kernreactor voor de vrede en de veiligheid. Ook de rede van de heer HA tijdens de meeting te Kalkar stond geheel in dit teken. Hij plaatste het streven naar een Europese kernmacht, die de Westduitsers de beschikking zou geven over kernwapens, in het kader van de "hooglopende internationale conflicten over grondstoffen, energiebronnen en afzetmarkten", die eerder in de geschiedenis al geleid hebben tot twee wereldoorlogen en de aanstichters ervan aanzetten zich te revançeren.

De toespraken van de overige sprekers tijdens de meeting werden in het communistische dagblad slechts weergegeven voorzover zij min of meer overeenkwamen met de CPN-stellingname en dan nog zeer summier.

Het tweede belangrijke aspect van deze actie was de mogelijkheid om op grote schaal aan de basis van de deelnemende partijen tot eenheid van actie te komen. De partijleiding hoopt kennelijk dat het vertrouwen tussen communisten en socialistten tijdens de actie gegroeid is om daarvan in de nabije toekomst gebruik te kunnen maken voor een gelijksoortige actie-eenheid in de strijd voor hoger loon en uitbreiding van de werkgelegenheid en tegen huurverhogingen en afbraak van sociale voorzieningen. Daarom is er bij de plaatselijke kaderleden op aangedrongen de ongeveer honderd anti-Kalkar-comité's ook na de demonstratieve tocht te laten voortbestaan voor verdere acties voor vrede en tegen atoombewapening en oorlogsgevaar.

25 jaar Volksrepubliek China

Een aantal pro-Chinese organisaties is in de afgelopen periode actief geweest met het organiseren van festiviteiten ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Volksrepubliek China op 1 oktober 1974. Het initiatief daartoe was uitgegaan van een door de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland - marxistisch-leninistisch (KEN/ml) gevormd "Komitee 25 jaar VRC", dat samenwerking tot stand wist te brengen met de "Stichting Nederland-China" en de onlangs in Nijmegen opgerichte vereniging "Vrienden van China". De comité's hebben in verscheidene plaatsen activiteiten georganiseerd, zoals lezingen (o.a. door prof. WE.), filmvoorstellingen, fototentoonstellingen en culturele activiteiten. De comité's hebben getracht aan de activiteiten een zo groot mogelijke publiciteit te geven.

De in deze "China-campagne" tot stand gekomen samenwerking tussen de verschillende comité's zal vermoedelijk een meer permanent karakter krijgen. Daartoe zullen de plaatselijke werkgroepen van de comité's - veelal gevormd op initiatief van het "Komitee 25 jaar VRC" en zodoende vrijwel geheel bestaande uit KEN/ml-aanhangers - gaan fungeren als afdelingen van de "Stichting Nederland-China". Deze Stichting wordt in de publicaties van de KEN/ml, qua activiteiten en doelstellingen vergeleken met de vooroorlogse vereniging Nederland USSR, die "toentertijd onder brede lagen van de Nederlandse bevolking de belangstelling voor en ondersteuning van het socialisme tot ontwikkeling heeft gebracht".

Congres van de KSB

De politieke en organisatorische veranderingen die zich in de zomer van 1974 in de KEN/ml en haar mantelorganisatie LVK (Landelijk Vietnam Komitee) hebben voorgedaan, zijn voorafgegaan door soortgelijke veranderingen in de belangrijkste en meest omvangrijke massa-organisatie van de KEN/ml, de Kommunistische Studentenbond (KSB). De veranderingen binnen de KSB kregen hun beslag tijdens een in mei 1974 gehouden congres, waarvan de resultaten echter pas in het september-nummer van het blad van de KSB, de Rode Studentpers (RSP), aan de openbaarheid werden prijsgegeven.

Net als in de KEN/ml heetten ook in de KSB radicalistische en linkse leden eind 1973 de overhand te hebben gekregen, waardoor de KSB was verworven tot een min of meer elitaire organisatie. Deze leden - die door politieke activiteiten hun studie geheel verwaarloosden - waren nauwelijks nog bekend met de dagelijkse problemen en moeilijkheden van de gewone studenten.

Tijdens het congres is, aldus het verslag in de RSP, aan deze sectarische lijn een einde gemaakt en werd een geheel nieuwe Centrale Leiding gekozen. Onder de leden van de KSB schijnt overigens nogal wat weerstand tegen de nieuwe leiding te bestaan, want aangekondigd wordt dat in de komende maanden een campagne zal plaatsvinden, die er toe moet leiden dat de "foute denk- en werkwijze, die de oorzaak was van het sectarisme, volledig wordt overwonnen". Blijkbaar hebben de vroegere leiders van de KSB en de KEN/ml, waarvan er enkele als lid van de KEN/ml geroyeerd zijn, binnen de KSB nog zoveel aanhang dat de nieuwe leiding een scheuring van de KSB niet voor onmogelijk houdt.

*
* *

KORO-ML opgericht

Op 31 augustus en 1 september vond in Rotterdam het tweede congres plaats van de Kommunisten Kring Rijnmond - marxistisch-leninistisch die zich in maart 1972 afsplitste van de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland - marxistisch-leninistisch (KEN/ml). Tijdens het congres werd gediscussieerd over de politieke stellingname, de beginselverklaring en het doel en de taken van de organisatie. Tevens besloot het congres de naam van de organisatie te veranderen in Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken (marxistisch-leninistisch) (KORO-ML).

Volgens een gepubliceerde verklaring betekenen de besproken en goedgekeurde stukken een voortzetting en verdieping van de politieke lijn van het voormalige Marxistisch-Leninistisch Centrum Nederland en de oorspronkelijke KEN/ml. Zij zijn vooral ook bedoeld als een bijdrage tot het opheffen van de ideologische verwarring, die binnen sommige ml-groepen bestaat.

De KORO-ML zet zich in de verklaring af tegen de in 1971 van de KEN/ml afgesplitste Kommunistische Partij van Nederland - Marxistisch-Leninistisch - thans Socialistiese Partij geheten -, die zij een duidelijk opportunistische lijn verwijt, alsmede schaamte voor het communisme, tot uiting komend in de naamsverandering van de partij. De huidige KEN/ml wordt door de KORO-ML gekenschetst als een "opportunistische, radicalistische en links-avonturistische" groepering, die, sinds de afsplitsing van de groep die nu de KORO-ML vormt, in steeds grotere ideologische verwarring is geraakt.

In de "politieke stellingname", die gelardeerd is met een groot aantal citaten van STALIN, wordt het bestaan van een vorm van socialisme in de Sowjet-Unie geheel ontkend. Na de dood van STALIN en de scheuring in het internationale socialistische kamp "degenereerde de Sowjet-Unie steeds verder (...) en is het kapitalisme gerestaureerd en een fascistische dictatuur ingesteld". De Sowjet-Unie beantwoordt, volgens de KORO-ML, thans aan alle door LENIN geformuleerde karaktertrekken van een imperialistische mogendheid.

Politieke stellingname, beginselprogramma, doel en taken van de KORO-ML wijken inhoudelijk verder betrekkelijk weinig af van die van de overige ml-groepen. Wel wordt vrij veel nadruk gelegd op het voorbereiden van de proletarische revolutie en het vervolgens vestigen van de dictatuur van het proletariaat, die het mogelijk maakt "een hoger type maat-

schappelijke organisatie van de arbeid te scheppen, een planmatige economie op te bouwen ter bevordering van de behoeften der werkenden".

Tijdens het congres werd ook een nieuw centraal comité gekozen, waarvan de samenstelling niet veel afwijkt van voorgaande.

Tegelijk met de naamsverandering van KKRml in KORO-ML hebben ook de bedrijfskranten van de organisatie een naamsverandering ondergaan. Alle bedrijfsbulletins van de KORO-ML zijn thans getooid met de naam "Morgenrood".

"Anti-NATO '74"

Onder deze naam organiseert de Bond voor Dienstplichtigen op 21, 22 en 23 november a.s. een congres van anti-militaristische organisaties uit Europa en de Verenigde Staten. Dit "eerste internationale soldatencongres in de geschiedenis van de NATO" heeft tot doel het ontwerpen van een strategie tegen de NATO en daarmee tegen het kapitalisme. Het besloten gedeelte van dit congres (21 en 22 november) zal in Amsterdam plaatsvinden; het openbare gedeelte (23 november) in het Jaarbeurscongresgebouw te Utrecht.

Vernomen werd reeds dat het congres de volgende eisen gesteld zullen worden:

- ontmanteling van de NATO;
- terugtrekking van de Amerikaanse troepen uit Europa;
- terugtrekking van de Engelse troepen uit Ierland;
- terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit West-Duitsland.

Anti-militaristische organisaties uit Italië, Frankrijk, W-Duitsland, Engeland, de Verenigde Staten en Scandinavië hebben reeds positief gereageerd op de uitnodiging voor dit congres; het aantal buitenlanders zou + 80 bedragen.

JOEGOSLAVIË - SUBVERSIEVE AFFAIRE MET MOSKOU OP ACHTERGROND

Joegoslavië kwam afgelopen maand in het nieuws door de arrestatie en berechting van een klandestiene groep van zgn. Cominformisten die contacten onderhield in en kennelijk ook steun kreeg vanuit de Sowjet-Unie, Tsjechoslowakije en Hongarije.

Dit stuk maakt eerst enkele algemene opmerkingen over het begrip Cominformisten, bespreekt daarna de huidige affaire en gaat tenslotte in op de vraag welke betekenis deze zou kunnen hebben in de verhouding Belgrado-Moskou.

Cominformisten

De term is afgeleid van Cominform, de bekende afgekorte aanduiding voor het in 1947 opgerichte Communistische Informatiebureau. Het Cominform is wel gezien als opvolger van de in WO II opgeheven Comintern, de Communistische Internationale. Het Cominform echter was veel beperkter van opzet. Lid waren slechts de CP-en van de Sowjet-Unie, Polen, Roemenië, Tsjechoslowakije, Hongarije, Bulgarije, Joegoslavië, Frankrijk en Italië. Ook het doel was beperkter en primair op Europa gericht. Onder leiding van de CPSU probeerde de organisatie de andere CP-en volledig dienstbaar en ondergeschikt te maken aan de consolidatie en verdere uitbreiding van de Sowjetmacht in het toen nog niet gestabiliseerde Europa.

Hierover ontstonden moeilijkheden met de Joegoslavische CP. Weliswaar was er in Joegoslavië een sterkere en meer algemene pro-Sowjetgezindheid dan elders in Oost-Europa, Bulgarije mogelijk uitgezonderd. Maar tegelijkertijd hadden de Joegoslavische communisten een veel sterkere zelfbewustheid omdat zij niet zoals hun Oosteuropese mede-communisten alleen in het zadel hadden kunnen komen doordat Moskou ze daarin had gezet. Zij hadden na een succesvolle partisanenstrijd tegen Duitsers en anti-communistische landgenoten, o.l.v. TITO zelf de macht gegrepen. Toen STALIN dus, met het doel de Joegoslavische CP op de knieën te krijgen, deze in 1948 uit het Cominform liet zetten, gebeurde het omgekeerde. TITO c.s. hield stand en daarmee werd de breuk tussen Belgrado en Moskou een feit.

Intussen veroorzaakte deze breuk toch veel verwarring onder de Joegoslavische communisten. Een deel van hen koos dan ook voor Moskou. Zij werden Cominformisten genoemd. Tot de meest prominenten onder hen behoorden ZU, minister van Financiën, HE, voorzitter van het Staatsplancomité, beiden tevens Politburolid, en JO, chef-staf van het Joegoslavische leger, die bij een vluchtpoging naar het Sowjetblok werd doodgeschoten.

Voor TITO en zijn aanhangers vormden de Cominformisten een levensgevaarlijke groep. Terwijl STALIN Joegoslavië op alle mogelijke manieren onder druk zette (economische blokkade, militaire bewegingen langs de Joegoslavische grenzen, anti-TITO campagnes in de internationale communistische pers) probeerde hij de Cominformisten voor te stellen als de ware vertegenwoordigers van het Joegoslavische communisme en met behulp van hen de "TITO-kliek" ten val te brengen. Het onschadelijk maken van de Cominformisten was voor TITO dan ook een eerste prioriteit: onder leiding van RA maakte de geheime politie zo intensief jacht op hen dat de "bourgeois" tegenstanders van het regime er zelfs voor met rust werden gelaten. De operatie slaagde. Hoewel RA zelf achteraf een getal noemde van 11.128 veroordeelden door bijzondere en 2.572 door normale burgerlijke of militaire rechtbanken, moeten er destijds 10.000-12.000 den zijn vastgezet. Naar mag worden aangenomen werden er destijds zelfs concentratiekampen ingericht.

Een deel van de Cominformisten (betrouwbare cijfers ontbreken) vluchtte naar de Sowjet-Unie en andere Oosteuropese landen, of bleef daar omdat ze zich er tijdens de breuk al bevonden, om te ageren tegen het TITO-bewind en te ijveren voor terugkeer van Joegoslavië binnen het Sowjetblok. Ze concentreerden zich vooral in Kiew en Praag. Deze buitenlandse Cominformisten bleven voor Belgrado, ook toen de verhouding met Moskou weer beter werd, altijd een bron van ergernis en bezorgdheid omdat Moskou hen in feite nooit wilde laten vallen. Weliswaar werden zij bij tijd en wijle op de achtergrond gehouden, bijv. na de eerste Joegoslavisch-Sowjetrussische toenadering in 1955/56, maar wanneer de betrekkingen weer minder goed werden, kwamen zij opnieuw naar voren. M.n. was dat het geval toen de verhouding tussen Belgrado en Moskou n.a.v. de inval in Tsjechoslowakije in 1968 naar een nieuw dieptepunt ging. Volgens de Joegoslavische pers hielden zij zich toen zeer actief bezig met het verspreiden van desinformatie tegen het TITO-regime en werkten zij bovendien aan het oprichten van een tegenpartij. In 1969, toen in Moskou de communistische wereldconferentie plaats vond, zouden de Cominformistische ballingen eveneens een bijeenkomst hebben gehouden die een boodschap zond naar de wereldconferentie.

Ook in 1971 waren zij actief. In de Sowjet-Unie hielden zij lezingen voor studenten, militairen en andere groepen waarin zij de niet-

gebonden politiek van Joegoslavië veroordeelden en de "revisionistische" Joegoslavische Communistenbond verweten het land naar een politiek en economisch bankroet te hebben gevoerd. Groot was de ergernis in Belgrado toen uitgerekend op TITO's verjaardag, een representant van de groep, RA, een Sowjetgehoor voorkwam dat TITO in 1948 de weg naar het socialisme had verlaten en Joegoslavië en de partij had losgemaakt uit de gemeenschap van de socialistische landen en uit de communistische wereldbeweging. Om dit te kunnen doen had TITO de "oprechte communisten in Joegoslavië moeten vervolgen en doden". Dit was voor Belgrado aanleiding tot een scherp protest bij Moskou (Tanyug 9 juni 1971).

Naast de al vermelde RA zijn in de Joegoslavische pers regelmatig PE en DA als de belangrijkste Cominformistenleiders genoemd. Beiden speelden een rol in de partisanenstrijd en behoorden in 1948 tot de groep militairen die o.l.v. JO een coup tegen TITO had gepland. Na gevangen te hebben gezeten weken zij later uit naar het Oostblok. PE verblijft daar nog altijd maar DA is sinds 1967 in het Westen, momenteel in België. Ook in het Westen ageert hij nog steeds volgens de Joegoslavische pers (Vjesnik u Srijedu 11 februari 1970) tegen TITO. Onder de Joegoslavische gastarbeiders in West-Europa zou hij een pro-Sowjetpartij hebben opgericht. Misschien ligt hier de achtergrond van het gerucht dat de (communistische) Cominformisten zouden samenwerken met een deel van de (van oorsprong fascistische) Ustashibeweging. Een van de leiders daarvan, de inmiddels overleden JE, claimde overigens in 1971 openlijk steun van Moskou te ontvangen. De affaire die op het ogenblik speelt komt dus niet zomaar uit de lucht vallen.

Vermeld moet tenslotte nog worden dat de term "Cominformisten" in het Joegoslavische politieke spraakgebruik soms in een ruimere zin wordt gebruikt. Allerlei pro-Sowjetfiguren worden er dan mee aangeduid. Zo is zelfs RA, de man die de eigenlijke Cominformisten de grootst mogelijke afbreuk heeft gedaan, nadat hij in 1966 ten val gekomen was en o.m. beschuldigd werd van pro-Sowjetactiviteiten, met zijn aanhangers als Cominformist aan de kaak gesteld.

Huidige affaire

Waarschijnlijk vorig jaar al werd er in de deelrepubliek Montenegro een anti-TITO groep gevormd. De groep die onder leiding stond van Branko BO en Komnen JO, onbekende figuren voorzover bekend,

probeerde contacten te leggen met allerlei ontevredenen, van orthodoxe RA-aanhangers tot kritische linkse filosofen in Belgrado toe. Buiten Montenegro is kennelijk enige aanhang gevonden in Servië, Kosovo en Macedonië.

Over de omvang van die aanhang lopen de berichten uiteen. De meeste leggen de nadruk op de getalsmatige geringheid (enkele tientallen) en het weinige gewicht van de leden. Volgens andere berichten echter zouden er 400 tot 500 gearresteerden zijn, o.w. hogere officieren en zelfs enkele leden van het Servische CC.

Of de zaak vanaf het begin het etiket Cominformistisch verdiende, is niet duidelijk. Wel dat er al snel contacten waren met de buitenlandse Cominformisten. Zo zou JO in 1973 in Tsjechoslowakije zijn geweest om zich daar te laten instrueren. Bovendien begon, blijkbaar vooral via Hongarije, Cominformistisch propagandamateriaal naar de groep toe te stromen.

In het voorjaar van 1974 hield men een congres. Volgens sommige berichten duidde de groep deze bijeenkomst aan als "5e congres", om daarmee symbolisch de illegaliteit van het TITO-bewind aan te geven. (Het 5e congres van de Joegoslavische communisten, gehouden in 1948 tijdens de breuk met STALIN, stond nl. niet meer in het teken van trouw aan Moskou.) Het congres van de groep nam ook een program aan. Enkele punten daaruit: overdragen van alle ondernemingen aan de staat, het invoeren van een centraal plansysteem, het vormen van kolchozen e.d.. Er werd verder kritiek uitgeoefend op het arbeiderszelfbestuur, de toegenomen autonomie van de deelstaten en op de buitenlandse niet-gebonden politiek. Verder koos men een partijbestuur waarvan de topfiguur "in het buitenland" zat. TITO, die zelf deze mededeling deed, noemde geen namen, maar in de pers werden de al in het voorgaande vermelde DA en PE genoemd. DA ontkende kort daarop in een brief aan Le Monde (19 september) ook maar enig contact met de groep te hebben. Hij ontkende tevens een pro-Sowjetpartij te hebben opgericht: hij verwierp de "revisionistische politiek" van de Sowjet-Unie evenzeer als die van de "TITO-kliëk".

Kort na haar congres, in april, trok de groep de aandacht van de Joegoslavische autoriteiten, die snel tot arrestaties overgingen.

Aanvankelijk hield Belgrado, dat al enkele jaren een politiek van toenadering tot de Sowjet-Unie voert, de zaak geheim, mogelijk om binnenlandse redenen, mogelijk vooral met de bedoeling een en ander met Moskou ondershands glad te strijken. Maar toen de reacties op die poging

(protestmemoranda, bezoek van een van TITO's hoogste medewerkers, KA, begin september aan Moskou) naar Belgrado's oordeel onbevredigend waren, hield TITO op 12 september een openbare rede waarin voor het eerst iets meer naar buiten werd gebracht. Vervolgens verscheen in de Joegoslavische pers de waarschuwing aan Oosteuropes adres dat de betrekkingen met Joegoslavië konden worden geschaad als Oosteuropa de activiteiten van de Cominformisten bleef toestaan.

Op 20 september werd bericht dat in een tweetal processen 32 leden van de groep waren veroordeeld tot gevangenisstraffen van twee tot veertien jaar. Een derde proces vindt op het ogenblik (begin oktober) plaats in Bjelo Polje (Macedonië). N.a.v. de processen werd nauwelijks informatie van betekenis vrij gegeven. Niets werd bijv. meegedeeld over de vraag in welke mate de Sowjet-Unie en haar twee bondgenoten nu eigenlijk precies bij de affaire betrokken waren geweest.

Over die betrokkenheid, die in de hele affaire een impliciet gegeven is, deden Joegoslavische functionarissen officieus verschillende uitspraken. Dat gaf eind september aanleiding tot het gerucht dat de ambassadeurs van Hongarije, Tsjechoslowakije en de tweede man van de Sowjet-ambassade Joegoslavië i.v.m. de affaire zouden verlaten. Dat verhaal leek aanvankelijk slechts voor de Sowjetdiplomaat op te gaan. Hij vertrok naar Moskou (voor beraad?) maar keerde eind september terug. Hij verklaarde dat de Joegoslavisch-Sowjetrussische betrekkingen geen aanleiding tot zijn vertrek gaven en dat hij zou blijven om dit te demonstreren. Van de Hongaarse ambassadeur werd al direct gezegd dat hij in het raam van een normale vervanging, al langer dan een half jaar verhuisplannen had. Later werd hetzelfde over de Tsjechoslowaakse ambassadeur bericht.

Kort daarop, op 3 oktober, verklaarde een zegsman van het Joegoslavische ministerie van Buitenlandse Zaken dat Joegoslavië de verzekering had gekregen van de regeringen van andere communistische landen dat zij vijandige activiteiten van de Cominformistische emigranten tegen Joegoslavië niet langer zouden toestaan. De zegsman verklaarde bovendien dat er van protestmemoranda geen sprake was geweest. Verder heeft KA tegenover journalisten ontkend dat hij bij zijn recente bezoek aan Sowjetpartijleider BREZJNEW over de zaak gesproken had. De Joegoslavische pers tenslotte heeft geschreven dat buitenlandse bladen de kwestie hadden overdreven. Daarmee werd een stap gedaan in de richting van de Sowjetpers die na aanvankelijk te hebben gezwegen, pas op 26 september reageerde en dan hoofdzakelijk met beschuldigingen aan het adres van het

Westen dat de zaak zou hebben opgeblazen om de Sowjetrussisch-Joegoslavische vriendschap te ondermijnen.

Moskou en Belgrado hebben de zaak dus gesust. Waarom dat, ook nog vrij plotseling, gebeurde is al evenmin duidelijk. Er is wel gesuggereerd dat Belgrado vond dat Moskou voldoende te kijk was gezet. Mogelijk ook was TITO bevreesd dat door alsmaar doorgaande onthullingen de zaak uit de hand zou lopen. Daarbij is wel naar voren gebracht dat TITO een ernstige verslechtering van de Joegoslavisch-Sowjetrussische betrekkingen niet wenste omdat dit de positie van die Sowjetleiders die Joegoslavië zouden willen aanpakken, zou kunnen versterken en ertoe zou kunnen leiden dat van Sowjetkant meer van zulke affaires als de huidige zouden worden gestimuleerd. Hoe dit zij, de uitspraak van DO. , een van de hoofdfiguren in de Joegoslavische partij, dat de buitenlandse politiek van Belgrado door de affaire niet zal veranderen, lijkt voorlopig bevestigd te worden. Geen openlijke twist dus tussen Belgrado en Moskou en geen zichtbare breuk in de relaties.

Betekent dit nu dat er van een onbetekenend incidentje sprake is geweest dat verder afgedaan kan worden alsof het er niet is geweest? Dat valt werkelijk niet aan te nemen. De nu opgerolde groep had wel degelijk tot een potentieel gevaar kunnen uitgroeien zelfs afgezien van het aspect "contact met het buitenland". Zo moet worden bedacht dat de affaire valt in een tijd waarin de onzekerheid over wat er na de 82-jarige TITO komt, met het klimmen van diens leeftijd alsmaar actueler wordt en waarin de interne moeilijkheden er niet minder op worden.

In feite bevindt Joegoslavië zich in een economische crisis. Er zijn 400.000 werklozen. Van augustus 1973 tot augustus 1974 stegen de detailhandelsprijzen met 30,3%. Het zichtbare handelstekort was in de maanden januari t/m juli tweemaal zo groot als in dezelfde periode vorig jaar. Het surplus van \$ 33 miljoen op de betalingsbalans in die periode van 1973 sloeg om in een tekort van \$ 500 miljoen over dezelfde periode in 1974. De Joegoslavische leiders weten geen evenwicht te krijgen tussen economische efficiency en zelf-bestuurssysteem en dat levert botsingen tussen groepsbelangen op, verweven met spanningen tussen nationaliteiten.*) Het is vermeldenswaard dat de groep hierop wilde inspelen, getuige enkele uitspraken van haar congres. Om nog eens te recapitulieren: het overdragen van alle ondernemingen aan de staat, het invoeren van een centraal plansysteem, critiek op het arbeiderszelfbestuur en de toegenomen autonomie van de deelstaten.

*) Financial Times.

Verhouding Belgrado - Moskou

Maar haar wezenlijke gevaar voor het TITO-bewind ontleende de groep toch aan het aspect van de buitenlandse betrokkenheid, i.c. de betrokkenheid van de Sowjet-Unie bij deze zaak. De opgerolde groep presenteerde zich immers als de ware vertegenwoordiger van het Joegoslavische communisme. Die pretentie doet op het ogenblik belachelijk aan. Maar te bedenken valt welke gevolgen het zou kunnen hebben als in een eventuele chaotische periode na TITO een groep met deze pretentie naar voren zou komen en de steun van de Sowjet-Unie zou krijgen.

Nu zijn over die Sowjet-betrokkenheid officieel geen gegevens verstrekt, er zijn officieel geen beschuldigingen gedaan, officieel zijn de Sowjet-Unie, Tsjechoslowakije en Hongarije zelfs niet met name genoemd. Maar officieus zijn hierover - en wel van Joegoslavische kant zelf - verschillende uitspraken gedaan. De minimum betrokkenheid van de drie landen is naar op grond van deze uitspraken mag worden aangenomen geweest dat zij ook nu weer de activiteiten van de Cominformisten hebben toegelaten, zodat Cominformistisch propagandamateriaal vanuit Tsjechoslowakije en de Sowjet-Unie, o.m. via de Hongaars-Joegoslavische grens naar de groep kon worden toegestuurd. Verschillende uitlatingen gingen echter veel verder. Zo is door Joegoslavische funktionarissen officieus maar ronduit gezegd dat m.n. de Sowjetambassade in Belgrado een actieve rol in de affaire heeft gespeeld. Het meest vergaand was de opmerking opnieuw door Joegoslavische funktionarissen gemaakt dat alles door de Sowjet geheime dienst was georganiseerd. Of de waarheid nu dichterbij het ene of bij het andere uiterste ligt, valt niet vast te stellen. Het meest tekenend was in elk geval de volgende beeldspraak van een Joegoslavische zegsman: We betrapten de Russen met hun vingers in de koekjeströmmel.

Ten aanzien van de vraag wat dit nu voor de verhouding tussen Belgrado en Moskou moet betekenen zijn verschillende commentaren naar voren gebracht, die elkaar overigens niet behoeven uit te sluiten.

Zo wordt wel gesteld dat de affaire Belgrado zeer van pas kwam en door TITO is aangegrepen om naar buiten toe de geloofwaardigheid van de onafhankelijke Joegoslavische politiek, die door de toenadering tot Moskou de laatste jaren zou zijn afgenomen, opnieuw te bevestigen - en om intern aan een latente pro-Sowjetfaktie duidelijk te maken - dat die toenadering bepaald grenzen heeft. Daarbij wijst men erop dat Belgrado erg teleurgesteld is over de concrete resultaten van haar "Ostpolitik". M.n. de door de Sowjet-Unie in het vooruitzicht gestelde

vruchtbare economische samenwerking is tegengevallen en daarom zou Belgrado opnieuw het oog weer meer op het Westen richten. Overigens, alles wijst erop dat er een affaire was, die aangegrepen kón worden.

Andere commentaren bezien de zaak van Moskou uit. Ook Moskou zou teleurgesteld zijn. Het zou toen TITO tot zijn toenaderingspolitiek overgang en tegelijk intern een politiek startte die meer bij de Sowjet-opvattingen scheen aan te sluiten, hebben gehoopt of zelfs verwacht Joegoslavië weer min of meer achter zich te krijgen. Toen dit niet gebeurde, zou Moskou, terwijl de toenaderingspolitiek officieel gehandhaafd bleef, toch weer zijn overgegaan tot een taktiek van intimidatie om de Joegoslaven daardoor te brengen tot een koers waartoe zij in het raam van een vriendschappelijke samenwerking blijkbaar niet bereid zijn.

Met het oog op dit laatste wordt regelmatig gewezen op het verlangen van Moskou haar invloed in het Middellandse Zeegebied uit te breiden. Daarin zou Joegoslavië een belangrijke helpende rol kunnen spelen door de Sowjet-Unie militaire faciliteiten, in het bijzonder faciliteiten voor de Sowjet Middellandse Zeevloot toe te staan. Dat verlangen zal door de recente gebeurtenissen in dit gebied alleen maar groter zijn geworden. Aan de ene kant immers leidde de oktoberoorlog vorig jaar in het Midden Oosten tot een althans voorlopige versterking van de Amerikaanse invloed in dit gebied, terwijl de verslechtering in de Egyptisch-Sowjetrusische betrekkingen voor en na die oorlog, leidde tot beperking van Moskou's militaire faciliteiten in Egypte. Aan de andere kant had de Sowjet-Unie waarschijnlijk meer kunnen profiteren van de verzwakking van de Westelijke positie ten gevolge van de Cyprus-crisis als TITO de helpende hand had gereikt bij de opbouw van de Sowjetmacht in het Oostelijk Middellandse Zeegebied.

Tegen deze achtergrond kan men het naar buiten brengen van de Cominformistenaffaire behalve als symptoom van een mogelijke verslechtering in de verhouding tussen Belgrado en Moskou, misschien nog eerder zien als een signaal waarmee Belgrado de buitenwereld attent wil maken op door de Sowjet-Unie uitgeoefende druk. In dit verband mag niet onvermeld blijven dat uit Roemenië, een andere hindernis voor Moskou in dit gebied, dit jaar eveneens geruchten kwamen over Sowjetsubversie en druk (industriële sabotage, activiteit in de binnen Roemenië levende Hongaarse minderheid, de kwestie van de door Moskou geëiste militaire corridor). Dat Joegoslavië en Roemenië zich op dit punt nauw bij elkaar betrokken voelen, blijkt wel uit het feit dat de Roemeense partijleider CEAUCESCU een speciale afgezant, ANI, een van de topfiguren en secretaris

buitenland van de Roemeense CP, naar TITO heeft gestuurd om zich over de Cominformistenaffaire op de hoogte te laten stellen. De Roemeense pers nam trouwens als enige in het Oostblok de Joegoslavische veroordeling van de "buitenlandse steun" aan de groep met nadruk over.

Tekenend voor het belang van de zaak is tenslotte de Chinese reactie. Hoewel de Joegoslaven de Chinese CP afgelopen voorjaar nog niet op hun partijcongres hadden uitgenodigd (wel de CPSU) gaven de Chinezen aan het bezoek van een Joegoslavische parlementaire delegatie, die in China was toen de affaire naar buiten kwam, een onverwacht warm en demonstratief karakter. De Volksrepubliek China, zo kreeg de delegatie te horen, voelde zich met Joegoslavië verbonden in "de gemeenschappelijke strijd tegen imperialisme en hegemonisme" (= de Sowjetpolitiek) en was steeds bereid om Joegoslavië in geval van inmenging en bedreiging van buitenaf, steun te verlenen.

Maar ook afgezien van mogelijke verreikende samenhangen, de affaire heeft in elk geval opnieuw gedemonstreerd dat Moskou blijft streven naar mogelijkheden om in Joegoslavië op subversieve wijze invloed uit te oefenen. Op zichzelf is dat geen verrassing. Ook voor Belgrado zal het dat niet zijn geweest. Maar mogelijk had men na de enkele jaren geleden zo veelbelovend begonnen toenadering iets anders verwacht of althans gehoopt. Ten onrechte kennelijk. Ondanks het sussen van de zaak moet daarom het wantrouwen in Belgrado tegenover Moskou opnieuw zijn gevoed. De huidige affaire zou er wel eens toe kunnen leiden dat van de Joegoslavisch-Sowjetrussische toenaderingspolitiek nog meer dan nu al het geval is alleen de formele buitenkant zal overblijven.